

Барановський О. І.
проректор ДВНЗ «Університет банківської справи»; Україна
e-mail: bai@ubs.gov.ua

МАЙНОВА БЕЗПЕКА ГРОМАДЯН: СУТНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Анотація. В статті розглянуті національні інтереси в сфері майнової безпеки громадян, суб'єктів господарювання і держави. Наголошено, що майнова безпека є неодмінною складовою безпеки людини. Доведено, що низький рівень життя населення, соціальна нерівність і зубожіння населення є загрозою фінансовій безпеці громадян і економічній безпеці держави. З'ясовано сутність бідності, виявлено її різновиди та існуючі підходи до визначення її межі, наведено оцінки рівня бідності в світі загалом, а також в країнах ЄС, США, Південній Азії та Африці, Росії і Україні. Проаналізовані існуючі погляди на сутність майнової безпеки громадян та запропоновано її авторське визначення. Представлене авторське бачення чинників, що зумовлюють стан майнової безпеки громадян. Визначені наявні і потенційно можливі загрози майновій безпеці громадян та запропоновано перелік індикаторів для визначення її рівня.

Ключові слова: майно, майнові інтереси, безпека, безпека людини, майнова безпека громадян, сфера майнової безпеки, національні інтереси в сфері майнової безпеки, бідність, межа бідності, прожитковий мінімум, заробітна плата, пенсія, споживчий кошик, якість життя, чинники майнової безпеки громадян, індикатори майнової безпеки громадян.

Формул: 0; рис.: 7, табл.: 2, бібл.: 59

Baranovskyi O. I.
Prorector of University of banking; Ukraine
e-mail: bai@ubs.gov.ua

PROPERTY SECURITY OF CITIZENS: SUBSTANCE AND PROBLEMS

Annotation. National interests in sphere of property security of citizens, state and legal entities are reviewed in article. It is highlighted that property security is the essential part of citizen's security. It is proved that low life level of population, social inequality and poverty is the treat to financial security of citizens and economical security of state. Substance of poverty, its types and ways of measuring are analyzed. Assessment of poverty level over the world and in EU countries, United States, South Asia and Africa, Russia and Ukraine is presented. Current views on substance of property security of citizens is analyzed, author's view on subject matter is presented. Attention to the property needs and property rights of citizens is paid. Author's view of factors which effect level of property security of citizens is presented. Potential and existing treats to property security of citizens are defined, list of indicators for measuring its level is proposed. Quality assessment of certain indicators of property security of Ukrainian citizens is presented.

Key words: property, property interests, security, citizen's security, property security of citizens, property security sphere, national interests in property security sphere, poverty, poverty level, living wage, salary, pension, commodity bundle, life quality, property security of citizens factors, indicators of property security of citizens.

JEL classification: H 24, I 30, I 39.
Formulas: 0; fig.: 7, tabl.: 2, bibl.: 59

Барановский А. И.
проректор ГВУЗ «Университет банковского дела»; Украина
e-mail: bai@ubs.gov.ua

ИМУЩЕСТВЕННАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ ГРАЖДАН: СУЩНОСТЬ И ПРОБЛЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ

Аннотация. В статье рассмотрены национальные интересы в сфере имущественной безопасности граждан, субъектов хозяйствования и государства. Указано, что имущественная безопасность является непременной составляющей безопасности человека. Доказано, что низкий уровень жизни населения, социальное неравенство и обнищание населения является угрозой финансовой безопасности граждан и экономической безопасности государства. Выявлены сущность бедности и ее разновидностей и существующие подходы к определению ее черты, приведены оценки уровня бедности в мире в целом, а также в странах ЕС, США, Южной Азии и Африке, России и Украине. Проанализированы существующие взгляды на сущность имущественной безопасности граждан и предложено ее авторское определение. Представлено авторское видение детерминант, обуславливающих состояние имущественной безопасности граждан. Выявлены существующие и потенциально возможные угрозы имущественной безопасности граждан и предложен перечень индикаторов для определения ее уровня.

Ключевые слова: имущество, имущественные интересы, безопасность, безопасность человека, имущественная безопасность граждан, сфера имущественной безопасности, национальные интересы в сфере имущественной безопасности, бедность, черта бедности, прожиточный минимум, заработная плата, пенсия, потребительская корзина, качество жизни, детерминанты имущественной безопасности граждан, индикаторы имущественной безопасности граждан.

Формул: 0; рис.: 7, табл.: 2, библ.: 59

Вступ. Поступальний розвиток людського капіталу, зростання добробуту населення неможливі без забезпечення належного рівня майнової безпеки громадян. Втім, таке забезпечення можливе за умов всебічного дослідження і з'ясування на цій основі сутності майнової безпеки, чинників, що її зумовлюють, загроз у цій сфері, а також визначення індикаторів, які б свідчили про її стан на конкретний момент часу і уможливили прогнозування її рівня на перспективу.

Аналіз досліджень та постановка завдання. Проблематикою майнової безпеки громадян у різних аспектах цього поняття займалися такі вітчизняні і зарубіжні дослідники, як С.Андрєєва, А.Баланда, М.Баринів, Б. Волженкін, В.Воронков, Р.Гатаулін, Г.Дарнопих, В.Ішмуратова, С.Мікаїлов, О.Писар, С. Прахалад, А.Пугачова, Е.Ребрик, Т.Савіна, Г.Спенсер, Дж. Стігліц, І.Татарінова, Б.Тимченко, В.Хатуаєв та ін. Однак, на сьогодні відсутні усталене тлумачення сутності майнової безпеки громадян. Визначення чинників, що її зумовлюють, носить епізодичний характер. Майже не згадуються в економічній літературі загрози майновій безпеці громадян як комплексному явищу. Бракує й належної систематизації індикаторів майнової безпеки громадян. Відтак, метою даної статті є уточнення і визначення вищезазначених понять.

Результати дослідження. Національні інтереси в сфері майнової безпеки громадян, суб'єктів господарювання і держави загалом включають в себе: необхідність формування і вдосконалення державної політики, пов'язаної з забезпеченням цієї безпеки, дотримання схоронності національного надбання країни і конституційних прав і свобод людини на захист майна і власності, зміцнення моральних цінностей суспільства й розвиток правосвідомості населення, спрямованих на повагу до майнових прав громадян та суб'єктів господарювання, а також розвиток й ефективне використання сучасних технологій систем охорони і безпеки, мінімізацію загроз майновій безпеці[24, с.22]. Всю сукупність національних інтересів у зазначеній сфері можна представити таким чином (рис.1).

В цьому плані з огляду на значущість всебічного і поступального розвитку людського капіталу, підвищення добробуту населення, логічної незавершеності

науково-методичних напрацювань з даної проблематики невідкладної уваги потребує комплексне дослідження теоретичних засад і практичне забезпечення майнової безпеки громадян. Тим більше, що остання безпосередньо впливає на економічну (а відтак, і фінансову), політичну, інформаційну й інші різновиди безпеки всіх економічних агентів.

Населення переважної більшості світових держав поділяється на певні страти: бідні і низькозабезпечені верстви, середній клас, еліти і високозабезпечений клас.

Рис.1. Національні інтереси в сфері майнової безпеки

Джерело: побудовано автором на основі[24, с.24] і власних напрацювань

Майнове розмежування споконвіку було характерне для різних країн. Достатньо згадати старогрецького філософа Платона, який зазначав, що держава являє собою нібито дві держави. Одну складають бідні, іншу – багаті, і всі вони живуть разом, умишляючи одна одній всілякі лиха[33, с.423]. Причому він вважав, що майнове розмежування має передаватися в спадок і даний порядок змінювати не потрібно[34, с.255]. Аристотель же наголошував, що всі держави складаються з родин, потім з цієї маси родин одні бувають заможними, інші – бідними, треті мають середній статок[4, с. 489]. При цьому основою безпеки громадян держави філософ вважав розчленування влади на законодавчу, виконавчу і судову. На його думку, до чинників, що негативно впливають на безпеку, належить неправильний державний устрій і майнове

розмежування громадян[4, с.385]. Більше того, він наголошував, що в разі, коли одні мають надто багато, а інші не мають нічого, виникає або крайня демократія, або олігархія в чистому вигляді, або тиранія, саме під впливом протилежних крайностей [3, с. 307].

З другої половини XIX століття безпека особиста, безпека суспільства і держави не розглядались окремо, вони взаємопов'язані і взаємозалежні. Якщо якісь об'єктивні чи суб'єктивні причини є загрозою державній безпеці, то вони є загрозою і приватній особі як громадянину конкретної держави. Водночас попускання, недооцінка важливості безпеки громадянина може послужити «благодатним ґрунтом» для послаблення державної безпеки. Так, у тодішньому Енциклопедичному словнику зазначалось: «Необхідність в особистій і майновій безпеці викликає до життя державу, в цій необхідності держава знаходить найголовніше пояснення свого існування, вона ж указує державі основну її мету і призначення»[55, с.304].

Майнова безпека – неодмінна складова безпеки людини. Так, при розгляді безпеки людини, скажімо, Б. В. Волженкін виокремлює такі аспекти: а) особиста (фізична) безпека людини – захищеність її життя, здоров'я, честі та гідності; б) громадянська (політична) безпека – забезпеченість реалізації проголошених прав і свобод; в) екологічна безпека людини – право на сприятливе довкілля; г) майнова безпека – забезпеченість і захист майнових прав; д) підприємницька безпека – захист від кримінального підприємництва, проявів монополізму і недобросовісної конкуренції; е) інформаційна безпека, що передбачає, з одного боку, неприпустимість збору, зберігання, використання і поширення інформації про приватне життя особи без її згоди, а з другого – вільний доступ до інформації, зокрема про факти і обставини, що створюють загрозу для життя і здоров'я людей; є) трудова безпека – праця в умовах, що відповідають вимогам безпеки і гігієни, заборона примусової праці, захист від безробіття; ж) споживча безпека – право споживачів на придбання товарів і послуг належної якості, що гарантує безпеку життя і здоров'я[40, с.110-111].

Попри те, що зміни поточного світоустрою генерують нові виклики і загрози економічній безпеці держави, низький рівень життя населення, соціальна нерівність і зубожіння населення в теорії економічної безпеки розглядаються як значуща і безумовна внутрішня загроза. Диференціація суспільства як така є атрибутом будь-якої суспільної моделі, вирішальне значення мають масштаби і причини бідності, як прояву соціальної нерівності. Відтак, усвідомлення бідності як загрози економічній безпеці держави вимагає вирішення комплексу теоретичних і методичних проблем стосовно конкретного типу господарської системи і історичного контексту її розвитку[28, с.98].

Взаємообумовлений вплив бідності та національної безпеки базується на тому, що бідність, будучи наслідком дисгармонії економічної системи, формує ряд специфічних загроз. Так, криміналізація економіки і суспільства призводить до реалізації інтересів кримінальних структур, які не мають нічого спільного з інтересами легально діючих суб'єктів господарювання. В результаті програють всі, крім кримінальних структур та корумпованих чиновників. Розшарування і соціальна нестабільність суспільства є очевидними загрозами для нормального функціонування економіки країни – за умови тотальної

бідності жоден економічний агент не може почувати себе захищеним. У свою чергу, стан незахищеності соціально-економічної системи посилює бідність населення країни і продукує фактори, що поглиблюють бідність[5]. Взаємозв'язок бідності та національної безпеки наведено на рис.2.

Не менш важливим наслідком бідності, на думку, А.Л.Баланди, є продукування політичних проблем: людині, яка ідентифікує себе в якості бідної, властива занижена самооцінка, що негативно позначається на формуванні її національної самосвідомості та почуття патріотизму.

Ставлення до найбідніших верств населення є одним з критеріїв морального здоров'я будь-якого сучасного суспільства. Поліпшення добробуту бідних виступає індикатором його розвитку[15; 16].

М.М.Маковський пояснює етимологію латинського слова *pauper* «бідний» – *pau-pa-go-s* – «той, що мало отримує». Перший елемент співвідноситься з лат. *paucus* – «мало», гот. *fawai*, а другий з лат. *parare* «брати, отримувати»; ср. дат., шв. *fattig* «бідний» (буквально, «той, що мало бере»)[21, с. 38].

Відтак, концепт має такі первинні понятійні ознаки, як[36, с.207]:

1. Бідність – низький рівень добробуту.
2. Бідним є той, хто мало бере.
3. Бідним є той, хто мало отримує.

Втім, існує й думка, що бідність в умовах трансформаційної економіки є економічними відносинами між індивідом і державою, індивідом і корпорацією з приводу нерівномірного розподілу суспільного багатства, що характеризуються домінантою, в основі якої лежить висока диференціація доходів внаслідок перерозподілу власності, слабого розвитку національного ринку праці, диспропорцій по фазах суспільного відтворення, скасування чи скорочення ряду субсидій і дотацій, інфляційного перерозподілу доходів, переміщення робочої сили з державного сектору в приватний[18, с.1274].

Рис.2. Соціально-економічні загрози та наслідки бідності

Джерело: [5]

В більшості ж наукових досліджень поняття бідності як соціально-економічне явище розглядається найчастіше як стан злиднів, нестачі життєвих засобів, що не дозволяє задовольнити нагальні потреби індивіда чи родини[23, с.74].

Причому, якщо в розвинених країнах світу бідність, як правило, зумовлена безробіттям, то в Україні вона охоплює не лише безробітних, але й багатьох працюючих на низькооплачуваних посадах (насамперед, в бюджетних установах). Зарубіжні дослідники навіть як специфічну особливість пострадянських країн виокремлюють формування значних груп «працюючих бідняків», для котрих наявність освіти і робочого місця не є гарантією від бідності, введуть мову про «трудова бідність».

Дж. Стігліц вважає, що бідність як чинник сприяє зниженню вертикальної мобільності, особливо в довгостроковій перспективі, і знижує продуктивність всього населення[47, с.161].

Нерівнозначними є й підходи до визначення межі бідності. Так, якщо в Україні – це так званий прожитковий мінімум, то в розвинених країнах – середньодушовий дохід. Скажімо, в Великій Британії бідною вважається родина, місячний дохід якої становить менше £1400 фунтів, в Німеччині межею бідності для людини є сума в €750[9, с.59]. В Голландії ця межа визначається на основі опитування населення про рівень середнього мінімального розміру доходів.

За статистикою Євросоюзу за рівнем доходу і матеріально-побутових умов (EU-SILC), в групу незаможних чи тих, що живуть на межі бідності зараховуються люди, чий дохід становить менше 60% від середньої заробітної плати по країні. В цій групі знаходяться матері-одиначки, люди без освіти, пенсіонери, мігранти, безробітні. За даними Євростату на початок 2015 р., загальна чисельність безробітних в країнах ЄС становила 23,7 млн. чол. (9,8 %), що на 1,5 млн. чол. менше, ніж в попередньому році. З більш ніж 500 млн. жителів 85 млн. чол. (16,8 %) живуть на межі бідності. Найвищий рівень незабезпечених людей в Болгарії – 49 %, Румунії – 42 %, Латвії – 37 %[1, с.103-104].

У США прийнята абсолютна концепція бідності, за якої встановлюється певна межа доходів, нижче якої настає бідність. Існує два види оцінки: безпосередньо сама межа бідності («poverty thresholds») і «рекомендаційна» межа («poverty guidelines»). Перша використовується для статистичних цілей (для щорічної оцінки кількості людей, що є бідними) і її вимірюванням займається безпосередньо Бюро перепису населення США. Друга використовується Міністерством охорони здоров'я і соціального забезпечення і по суті є спрощеним варіантом першого виду, однак її використання пов'язане в основному з такими адміністративними цілями, як визначення осіб, що мають право на отримання соціальної підтримки і допомоги в форматі федеральних програм. Формулювання межі бідності з'явилося в 1963 р., коли Молі Оршанські, яка працювала в Управлінні соціального забезпечення, запропонувала метод її розрахунку, який офіційно використовується і дотепер. Згідно з ним, рівень доходу, що відповідає межі бідності, визначається таким

чином: вартість мінімального набору продуктів (мінімального споживчого кошика). Основою для віднесення американської сім'ї до розряду бідних слугують її витрати на харчування, які мають становити не менше 1/3 всіх доходів сім'ї, щоб її вважали бідною. За офіційною методологією виміру існує 48 варіантів меж бідності[19, с.87-88].

Економічна і соціальна рада ООН відносить до бідних осіб, родини, групи осіб, ресурси яких є настільки обмеженими, що не дозволяють вести мінімально прийнятний спосіб життя в державах їх проживання[38].

Оцінки світової бідності різняться. Так, перші економіко-статистичні дослідження бідності почалися у Великій Британії наприкінці XIX ст. В 1889 р. англійський вчений Чарльз Бут опублікував працю, яка показала, що 1/3 населення Лондона проживає в умовах бідності. Ці дані вразили суспільство, оскільки Англія в той момент була однією з найбагатших країн світу.

В 1960-ті в США дослідження соціолога Майкла Харрінгтона продемонструвало, що в одній з найбагатших країн світу понад 20% населення проживало в умовах бідності. В 1964 р. уряд США встановив офіційну межу бідності і став проводити регулярні дослідження національного рівня бідності[8].

С. К. Прахалад в своїй книзі «Багатство на дні піраміди» зазначив, що понад 4 млрд. людей, чиї доходи не перевищують \$1500 на рік, становлять глобальне «дно піраміди»[58, с.4]. За оцінками Світового банку, загальна кількість бідних (які живуть менш ніж на \$2 в день) в світі становить 2,5-3 млрд. чоловік. Сюди входять люди, що живуть в надзвичайній бідності (менш ніж на \$1 дол. в день) – 1-1,2 млрд. чол. Аналізуючи ці дані можна зробити висновок, що порядку 41-49 % населення Землі відносяться до бідних, а 17-20 % – над бідні[39]. Більша частина населення країн, що розвиваються, в Південній Азії та Африці проживають на \$1,25 в день на душу населення (рівень надзвичайної бідності).

За оцінкою директора Інституту соціології РАН М.Горшкова, кожний п'ятий росіянин має всі ознаки людини, що перебуває за межею бідності. Що ж стосується сегментування бідних за статевою ознакою, то у російської бідності явно «жіноче обличчя». Дві третини бідних – жінки[39].

Більш об'єктивну оцінку рівня бідності дає порівняння з загальноприйнятим, таким, що вважається в даному суспільстві «нормальним» рівнем життя. Мова йде про відносну бідність, яка може бути оцінена як 60 % медіанного середньодушового грошового доходу, тобто доходу, за якого населення поділяється за середньодушовими доходами навпіл, при цьому перша половина має дохід нижче медіани, а друга – вище. В 2014 р. частка відносно бідного населення в Росії становила за європейськими стандартами 18,5 %[28, с.101].

Частка 10 % найзаможніших росіян становить понад 30 % від загального обсягу реальних доходів населення, а 10 % найменш забезпечених – близько 2 %.

За 2014 р. чисельність росіян з доходами нижче прожиткового рівня становила 16,1 млн. чол. чи 11,2 % від населення країни. В економічно

розвинених країнах немає подібних соціальних контрастів, втім і там велика частка малозабезпеченого населення. Так, на начало 2015 р. в Німеччині за межею бідності проживало 12,5 млн. чоловік[1, с.101].

На початок жовтня 2015 р. до категорії бідняків, що живуть менш ніж на \$1,25 в день, відносилось 794 тис. українських сімей. За даними Держстатслужби, в країні нараховувалося майже 142 тис. домогосподарств, чий місячний дохід на одного члена родини становив до 480 грн., тобто менше 16 грн. на день (\$0,7 за курсом НБУ). Ще близько 652 тис. сімей мали середньодушовий дохід до 840 грн. на місяць, тобто 28 грн. на день (\$1,3). Якщо врахувати, що середньостатистична українська сім'я складається з 2,6 чол., то за межею злиднів в країні перебуває понад 2 млн. чоловік.

Після підвищення Світовим банком планки бідності до \$1,9 цю категорію поповнить понад 1,9 млн. сімей, в яких місячний дохід на людину становить до 1230 грн. чи 41 грн. на день (\$1,9). Це означає, що за межею бідності опиниться ще 5 млн. чоловік. Згідно з новим індикатором Світового банку, 7 млн. українців чи 16,4% населення країни будуть бідняками[12].

Загалом в економічній літературі бідність диференціюється на абсолютну і відносну; первинну і вторинну; стійку (бідність у спадок), фіксовану і «плаваючу»; екстремальну, надзвичайну, масову, суб'єктивну, трудову, застійну; економічну і соціальну; ендемічну і локальну; хронічну і епізодичну; бідність працездатного населення і дитячу бідність; бідність «слабких» і бідність «сильних»; цілком узгоджену (область перетинання абсолютної, відносної і суб'єктивної), частково узгоджену (область перетину якихось двох з зазначених) і неузгоджену (бідність, вимірювана за якоюсь однією лінією бідності); активну, пасивну, паразитичну.

Крім того, не можна прийняти й чинний в Україні порядок розрахунку прожиткового мінімуму. Формує споживчий кошик українців уряд. На сьогодні там нараховується 296 товарів і послуг (постанова КМУ №656 від 14 квітня 2000 р.). На думку чиновників, склад кошика дозволяє українцям не голодувати, слідкувати за зовнішнім виглядом, більш-менш пристойно одягатися і навіть долучатися до прекрасного – в «кошику» навіть врахований похід на концерт чи в театр (1 раз на рік). Його зміст (який, до речі, не змінювався ще з 2000 р.) вже давно свідчить про те, що уряд всі ці роки тримає народ на суворій дієті. Денний раціон, наприклад, складається з 173 г хліба, склянки молока, пів-яйця, однієї картоплі, 7 г рису і близько 100 г якогось м'яса (в кращому випадку). Натомість кава, чай і цукор, сіль і спеції в раціоні українця не передбачені взагалі. Та й на такі гастрономічні «вишукання» українцям в місяць слід витратити як мінімум 1251 грн. за «мінімалки» в 1218 грн. Та в цю суму має входити не лише їжа. Враховуючи, що продукти харчування «з'їдають» приблизно 52-53% доходів громадян, то з «мінімалки» уряд пропонує витрачати на харчування 620-630 грн. на місяць чи 20 грн. на день. Тобто, навіть той мізерний раціон, який передбачений продуктовим кошиком, слід урізати вдвічі. А на 600 грн. ще потрібно сплатити комунальні послуги, придбати елементарні предмети першої необхідності (мило, зубна

паста, шампунь), і виділити якусь частину коштів на транспорт (і це в умовах безперервного зростання тарифів).

Противірусних препаратів, спазмолітиків і антигістамінних препаратів «кошик» не передбачає. Голитися, користуватися дезодорантами і туалетною водою не передбачено.

Враховуючи, що решта коштів піде на транспорт, оплату дитсадку/школи, то на одяг коштів уже не залишається. Втім, уряд вважає, що чоловік може ходити в одних брюках 4 роки, спортивному костюмі – 3 роки, мати аж сім пар шкарпеток на рік, а ось плавки частіше, ніж один раз на 10 років змінювати не потрібно; для жінки ж достатньо однієї спідниці і сукні на 5 років, трьох колготок на рік, одного зимового пальто – 8 років і однієї пари зимових чобітків на п'ятирічку.

Кіно, театр, цирк, зоопарк можна дозволити собі 1 раз на рік. 2 рази на рік можна скористатися послугами хімчистки. І це лише за умови наявності вільних коштів.

З іншого боку, залишається загадкою урядова математика: яким чином отримана цифра 1218 грн., якщо реальна вартість споживчого кошика в рази більше?[54]

Викорінення бідності як один з принципів сталого розвитку є його необхідною умовою для зменшення розривів у рівнях життя і ефективнішого задоволення потреб більшості населення світу.

Недаремно Європейська соціальна хартія передбачає, що[32]:

– кожна людина повинна мати можливість заробляти собі на життя працею за вільно обраною спеціальністю;

– всі трудящі мають право на справедливу винагороду, достатню для підтримання нормального рівня життя їх самих та їх сімей;

– кожна людина має право на належні можливості для професійної орієнтації в цілях надання їй допомоги у виборі професії відповідно до її особистих здібностей і інтересів; для професійної підготовки;

– кожна людина, що не має достатніх матеріальних засобів, має право на соціальну й медичну допомогу;

– всі трудящі мають право на рівні можливості і рівне обертання в сфері зайнятості без дискримінації за ознакою статті; захист в разі припинення зайнятості; захист їх претензій в разі неплатоспроможності їх працедавця;

– кожна людина має право на захист від бідності і соціального відторгнення.

В багатьох зарубіжних дослідженнях економічну безпеку особистості трактують не інакше, як відсутність гострої загрози мінімально прийнятному рівню основних цінностей, які в країні вважаються життєво необхідними. Дане твердження справедливе тоді, коли зовнішні економічні індикатори трансформуються настільки, що виникають такі умови, які можуть серйозно деформувати соціально-економічну систему, що склалася[45, с.84].

З іншого боку економічна безпека особистості більшою мірою розглядається через призму проблем поглиблення диференціації доходів населення, бідності і соціальної справедливості[13].

Важливе значення для забезпечення майнової безпеки повинно бути відведено чіткому визначенню її сутності. Енциклопедичний словник, виданий в Санкт-Петербурзі в 1891 р., вперше визначив: «Безпека особистісна і майнова є найголовнішою запорукою людського розвитку. Відсутність безпеки особистості і власності тотожне відсутності всілякого зв'язку між людськими зусиллями і досягненням цілей, для яких вони робляться»[56].

Тлумачиться майнова безпека і як стан захищеності особистого майна; забезпечення права приватної власності, спадкування; свободи підприємницької діяльності[37].

Розуміють під майновою безпекою і стан захищеності майнових інтересів фізичних і юридичних осіб[44] і як стан захищеності майна – складову частину економічної і суспільної безпеки та компонент національної безпеки. Причому йдеться й про сферу майнової безпеки, що являє собою сукупність майна, різноманіття форм власності, суб'єктів, що забезпечують майнову безпеку, а також системи регулювання виникаючих при цьому суспільних відносин[25].

Майнову безпеку можна визначити і як надання послуг з організації комплексу заходів, спрямованих на надання фізичним особам гарантій дотримання майнових прав стосовно власності, що знаходиться в їх законному володінні, веденні чи розпорядженні, від протиправних посягань третіх осіб у вигляді таємної чи явної крадіжки, а також псування[26, с.80-81].

Майнову безпеку можна розглядати в широкому і вузькому розуміннях. В широкому розумінні під майновою безпекою розуміється стан захищеності майна від внутрішніх і зовнішніх загроз як протиправного, так і природного (стихійні лиха), техногенного, екологічного, космічного й іншого характеру. У вузькому розумінні майнова безпека – це стан захищеності майна від протиправних посягань правовими, організаційними, інженерно-технічними, попереджувальними й іншими заходами.

Система майнової безпеки – це сукупність взаємопов'язаних суб'єктів (система суб'єктів), покликаних забезпечити стан захищеності майна від протиправних посягань у межах своїх повноважень властивими кожному з них способами. Забезпечення стану захищеності майна від протиправних посягань має базуватися на таких принципах: пріоритетність захисту конституційного права особистості на власність; взаємодія суб'єктів системи між собою; співробітництво в сфері безпеки майна з іншими державами і міждержавними організаціями; професіоналізм посадових осіб у забезпеченні майнової безпеки; освіченість населення в сфері захисту майна[30, с.110].

Тлумачиться майнова безпека і як стан захищеності майна правовими, організаційними, спеціальними, інженерно-технічними, виховними, попереджувальними й іншими заходами від протиправних посягань[53, с.17].

Майнову безпеку фізичних осіб-підприємців можна розглядати через призму майнової безпеки їх бізнесу як стану правової захищеності майна від протиправних посягань третіх осіб, що забезпечується шляхом бездоганного

виконання всіх етапів і послідовності дій при здійсненні угоди з об'єктом нерухомості, створення такого правового статусу майна (наявність і зміст документів, реєстрація прав тощо), який забезпечував би надійний захист від посягань третіх осіб, протиправного заволодіння чи знищення майна, гарантував можливість відшкодування витрат в максимально можливому обсязі[29].

Втім, на наш погляд, майнову безпеку громадян (домогосподарств), поряд з вищезазначеним, слід розглядати і як комплекс заходів з забезпечення майнових потреб громадянина (домогосподарства) схоронності їх майна і майнових прав, збереження/підвищення їх майнового статусу та споживчої поведінки, порівняно з іншими групами суспільства (виокремленими за ознакою доходів), їх майнової відповідальності за прийнятими ними зобов'язаннями, а також належної організації всього спектру їх майнових відносин з приводу володіння, користування і розпорядження майном і майновими правами.

При цьому автор теорії майнових потреб в цивілістичній доктрині М.О. Барінов під такими потребами розуміє об'єктивно існуючу необхідність (потребу) в споживанні матеріальних благ (продовольчих і непродовольчих товарів, майна, об'єктів власності, житла, робіт, послуг тощо) в цілях створення умов для забезпечення гідного життя і нормальної життєдіяльності людини[7, с.582]. Дослідник вважає, що об'єктивність потреби зумовлена детермінацією з матеріальними умовами життя суспільства. Поняття майнових потреб, на його думку, слід пов'язувати з поняттям майнових відносин, відносин власності, що опосередковуються товарно-грошовими формами, а від потреби мають речовий чи обов'язковий характер і реалізуються в об'єктах власності, майні, товарах, житлі, роботах, послугах й інших матеріальних благах. Ці відносини утворюють особливу форму суспільних відносин, спрямованих на задоволення майнових потреб фізичних осіб[6, с.181].

Водночас, майнові права громадян полягають у праві безперешкодно користуватись своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна, крім як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права (ст.1 Протокола 1 до Європейської Конвенції з захисту прав людини і основних свобод). Однак, потреба і інтерес – не тотожні, хоча між ними існує нерозривний зв'язок. Потреба породжує інтерес, стаючи його змістом.

Досягнення цілей забезпечення стану захищеності майна від протиправних посягань вимагає зміни психології, свідомості народу, необхідне зростання реального авторитета таких інститутів, як сім'я, мораль, держава і право, приватна власність[30, с.111].

На майнову безпеку громадян впливає багато різнопланових чинників. Так, на наш погляд, майнова безпека громадян залежить від соціальної спрямованості здійснюваних економічних реформ; наявності/відсутності в державі дієвої політики боротьби з бідністю з визначенням чітких механізмів реалізації визначених в ній заходів; повноцінного впровадження у суспільстві

ідеї соціального партнерства; дефіциту/ профіциту державного і місцевих бюджетів.

Значною мірою майнова безпека громадян зумовлюється рівнем і структурою їх доходів та рівнем оподаткування останніх. Причому важливе місце при цьому відіграє наявність/відсутність у собівартості товарів, послуг, робіт так званого «корупційного податку» (витрати на адміністрування податків, обов'язкових зборів і платежів, отримання дозволів і узгоджень), який громадяни і суб'єкти господарювання вимушені віддавати корумпованим чиновникам і правоохоронцям. Саме останній є неодмінною складовою вітчизняної системи господарювання, що негативно позначається майновій безпеці економічних агентів. Крім того, слід ураховувати й відмінності у рівні доходів населення, зумовлені циклічністю і сезонністю виробництва, конкурентною боротьбою суб'єктів господарювання.

Важливим чинником майнової безпеки громадян має бути забезпечення пріоритетного статусу заробітної плати в сукупних доходах населення; еквівалентність мінімальної заробітної плати встановленому прожитковому мінімуму, достатнє пенсійне забезпечення.

На рівень майнової безпеки громадян не може не впливати й частка заробітної плати в ВВП. В Україні цей показник знаходиться на позначці %, тоді як в розвинених країнах – 60-65%.

Значний відбиток на майнову безпеку громадян накладає і реалізовувана політика зайнятості, рівень безробіття в країні і соціальної підтримки тимчасово непрацюючих, наявність/відсутність дискримінації у сфері зайнятості внаслідок статевої, вікової, расової, національної й іншої приналежності. Так, наприклад, в США донедавна середня сім'я, очолювана жінкою, мала середньорічний дохід \$16 тис., а сім'я, очолювана чоловіком – \$28 тис. Значною мірою це пов'язане з тим, що жінки були більше обмежені у виборі професій, ніж чоловіки. Для жінок вибір був обмежений 20 професіями, тоді як у чоловіків ця цифра перевищувала 400[59, с.26].

Причому в цьому плані слід ураховувати і той факт, що працівники, які на тривалий час втрачають роботу, разом з нею втрачають і набуту в попередні роки кваліфікацію, що безумовно, негативно позначиться на рівні і стабільності їх доходів у майбутньому, соціальних узах (відносини з родичами, друзями, колегами), продуктивній поведінці (що супроводжується виникненням депресії), а врешті решт і на їх майновій безпеці, а внаслідок порушення соціальної стабільності і майновій безпеці суспільства загалом.

Зумовлюється рівень майнової безпеки й можливістю наших співгромадян знайти джерела для існування в своїй країні. Відсутність такої можливості спричиняє трудову міграцію. Однак, лише 7% українських емігрантів, які виїхали за кордон, займаються підприємницькою діяльністю. Про це свідчать дослідження Міжнародної організації праці. Цікаво, що на власну справу зазвичай наважуються мешканці сільської місцевості — 9%. І тільки 4,4% містян інвестують гроші в бізнес. Приблизно таке ж співвідношення між чоловіками і жінками. Дослідження показали, що найбільша кількість підприємців серед українських емігрантів у Польщі, Чехії,

Білорусі. Трохи менше в Росії та Італії. Найчастіше вони походять з західної та центральної України. 34,4% з них самозайняті в оптовій та роздрібній торгівлі, 6,5% в будівництві, 4,1% в готельному і ресторанному бізнесі, 3,4% в промисловості та 3% в сільському господарстві[42].

А, за даними дослідження HeadHunter, за кордоном хотіли б працювати 80% пошукачів середньої і вищої ланок. При цьому 41% назвали причинами напружену політичну ситуацію в країні, бажання забезпечити своїм дітям стабільне майбутнє, а також низькі зарплати. В українських представництвах іноземних корпорацій кількість внутрішніх вакансій в інших країнах відстежує кожний другий співробітник з України. При цьому вони згодні на все – стажування, підвищення кваліфікації, роботу на неперспективних напрямках. В 2014 р. у 36% компаній були співробітники, які переїхали працювати за рубіж, і третина з них відмітила, що переїзд був пов'язаний з економічною ситуацією в Україні[20].

Водночас, рівень майнової безпеки громадян залежить і від можливості трудових мігрантів переказувати зароблені гроші в свою країну. Так, за даними НБУ, обсяг приватних грошових переказів в Україну від них в 2014 р. становив \$6,489 млрд., що на 24% менше показника попереднього року. З них через коррахунки банків надійшло \$2,41 млрд. (на 26,8% менше, ніж роком раніше), міжнародні платіжні системи – \$3,190 млрд. (на 21,9% менше), а неформальними каналами – \$889 млн. (на 23,4% менше)[14].

Майнова безпека громадян залежить від наявності/відсутності дискримінації в оплаті праці за статевою ознакою. Так, за даними Євростату, в 2014 р. гендерна різниця в оплаті праці в Євросоюзі становила 16,1%. Жінки отримували лише 84 центи з кожного євро, які чоловіки заробляли за одну годину. Серед країн-членів ЄС найменша дискримінація в цій сфері була в Словенії і на Мальті – 5%, і становила понад 20% в Естонії, Австрії, Чехії, Німеччині і Словаччині[10].

На рівень майнової безпеки, безумовно, впливає рівень освіченості населення. Так, скажімо, в США рівень освіти зумовлює дохід працівника: у працівника з початковим рівнем освіти впродовж життя дохід становить \$756 тис., у працівника з вищою освітою – \$1720 тис.[27]. Втім, у цьому плані дуже важливо ще й знайти роботу, оскільки багато ВНЗ перетворились по суті у «фабрики» безробітних, а безробіття серед молоді продукує бідність з одного покоління в інші.

Не в останню чергу майнова безпека громадян залежить від адекватності системи гарантування повернення вкладів фізичних осіб з банків-банкрутів. Так, наприклад, в США за період з 1933 р. рівень страхового відшкодування змінювався шість разів: з \$2,5 до \$100 тис., в Польщі з 1995 р. 7 разів: з €3 до €20 тис.[49].

На майнову безпеку громадян впливає й рівень цін на житло. Так, за дослідженням німецького Postbank, динаміка цін на квартири залежить від темпів зростання чисельності населення. Відтак, найбільше житло подорожчає в тих містах, де приріст населення виявиться найзначущим – в тому числі за

рахунок біженців, що прибувають в Німеччину. Зростання населення на один відсоток підвищує ціни на квартири на 3,5 в.п.

Не може не позначатись на рівні майнової безпеки громадян і наявність/відсутність в країні високої інфляції і девальвації національної валюти. В Україні внаслідок відсутності належної економічної політики Уряду і деструктивної валютної політики НБУ, що супроводжувалось 43%-ою інфляцією і понад триразовим знеціненням гривні, на початок 2016 р. різко скоротились реальні доходи наших співгромадян і більш ніж втричі – їх заощадження.

Визначається майнова безпека громадян і рівнем соціальної диференціації суспільства, поняття якої наприкінці XIX століття сформулював англійський філософ Г. Спенсер, котрий запозичив цей термін з біології і оголосив таку диференціацію загальним законом еволюції матерії від простого до складного, що проявляється в суспільстві як поділ праці[43, с. 287].

Зумовлюють рівень майнової безпеки громадян і обсяги соціальних трансфертів, регулювання цін на соціально значущі товари, індексація доходів і трансфертних платежів за розвитку інфляційних процесів.

Майнова безпека залежить від наявності/відсутності належного захисту прав власності та забезпечення інших конституційних прав і свобод громадян; ступеня злочинів майнової спрямованості в країні. Останні, зокрема, можуть проявлятися у вигляді крадіжок; шахрайства; привласнення і розтрат (розкрадання чужого майна, довіреного винному); завдання майнових збитків шляхом обману чи зловживання довірою; зловживання повноваженнями; комерційного підкупу; незаконного одержання і оприлюднення відомостей, що становлять комерційну і іншу таємницю. У зв'язку з цим фахівці зазначають, що людина скоює негідні поступки для того, щоб захистити себе і свої докорінні інтереси, щоб не зруйнувалось його уявлення про себе, своє місце в світі, його самоспоглядання, самоцінність, не зникло прийнятне для нього біологічне й соціальне буття[2]. Даний мотив в кримінології отримав назву мотиву ствердження (підтвердження). Як правило, він породжує майнові злочини, а особистісним змістом поведінки індивіда виступає намагання самоствердитися на соціальному, соціально-психологічному і індивідуальному (самоствердження) рівнях, що забезпечує йому внутрішній психологічний комфорт і відчуття безпеки[11, с.62].

Позначається на майновій безпеці громадян і рівень депривації (лат. *deprivativo* – позбавлення), що означає соціальний процес скорочення і/або позбавлення можливостей задоволення основних життєвих потреб індивідів чи груп.

З цим безпосередньо пов'язаний і зв'язок майнової безпеки громадян з тінізацією національної економіки. На думку Б.П.Тимченка, необхідність теоретичного дослідження впливу тіньової економічної діяльності на сукупні доходи населення зумовлена такими обставинами: по-перше, тіньова економічна діяльність ламає уявлення про характер формування, розподілу й перерозподілу доходів у суспільстві; по-друге, становлення факторної моделі

до ходів населення є дуже повільним і не сприяє розкриттю їхнього потужного потенціалу; по-третє, майнове розшарування населення стає загрозливим для економічної та соціальної безпеки як окремих громадян, так і українського суспільства загалом.

Без осмислення реального в якісному і кількісному вимірі процесу цього впливу неможливо оцінити динаміку рівня життя населення, майнове розшарування і створити надійну систему соціального захисту. При цьому основними напрямками впливу тіньової економіки на доходи населення в перехідний період, як вважає Б. П. Тимченко, є:

- деформація факторних доходів населення (неврахована заробітна плата, прихований прибуток тощо);
- розширення дохідних складових за рахунок доходів від тіньових економічних практик (чиновницька рента, кримінальні доходи, хабар тощо);
- домінування перерозподільних відносин над відносинами виробництва і первинного розподілу доходу;
- посилення майнової диференціації населення;
- деградація трудової мотивації, цінностей та етики;
- ослаблення соціального захисту населення;
- одержання доходів у тішовій економіці як джерела виживання певної частини населення[48].

Майнова безпека громадян зумовлюється і якістю життя, під якою розуміють оцінку сукупності умов фізичного, розумового і соціального благополуччя, включаючи їх суб'єктивне сприйняття окремим індивідуумом, окремою групою, населенням якоїсь території. Загалом якість життя є складною системною категорією, що включає в себе комплекс: «людина – технологічна система – екологічна система – соціокультурне середовище»[35, с.118].

Основні параметри якості життя можуть бути представлені таким чином (рис. 3).

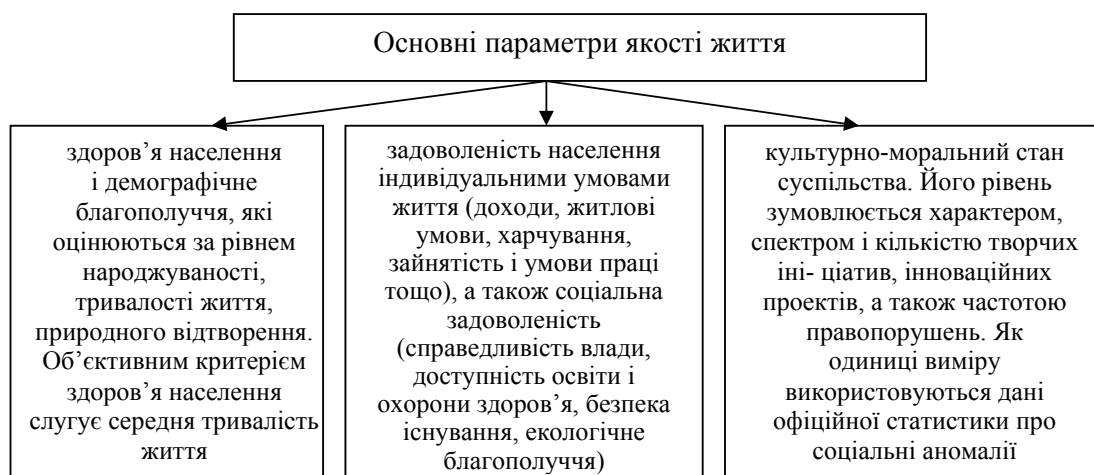

Рис. 3. Основні параметри якості життя

Складено автором за[35, с.119]

У результаті аналізу автор дійшов висновку, що для визначення критеріїв (оцінки стану задоволення фінансових інтересів, потреб) та параметрів, які відповідають вимогам майнової безпеки громадян (домогосподарств), необхідно обов'язково враховувати:

- прийнятний рівень життя населення та можливість його збереження чи підвищення;
- неприпустимість виходу показників рівня бідності, майнової диференціації населення за межі, максимально припустимі з огляду на соціально-політичну стабільність українського суспільства.

Загрозами майновій безпеці громадян є: низький рівень ВВП на душу населення; зниження рівня грошових доходів населення; зростання заборгованості з заробітної плати; різка майнова диференціація населення; загострення проблем працевлаштування і зростання прихованого безробіття; збереження високого рівня бідності населення; зростання кредитної залежності фізичних осіб; нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів, зростання кількості депресивних регіонів; нестабільний фінансовий стан підприємств, організацій і установ, платіжної системи країни; негативні процеси в ЖКГ, освіті і охороні здоров'я; зниження доступності життєво важливих благ; проблеми забезпечення конституційних прав і свобод громадян; криміналізація економіки та суспільства.

Майнова безпека громадян характеризується конкретними кількісними показниками (індикаторами). Так, міжнародна система показників, що відображають якість життя населення, яку використовує ООН, можна виокремити такі індикатори майнової безпеки громадян: споживання продуктів харчування; забезпеченість житлом і споживчими благами тривалого користування (автомобіль, холодильник, телевізор тощо); рівень освіти; зайнятість; доходи і витрати населення; вартість життя і споживчі ціни; соціальне забезпечення.

Втім, на наш погляд, наведені індикатори мають бути доповнені такими показниками: реальний ВВП на душу населення; реальний ВРП на душу населення; рівень інфляції; реальні доходи населення; реальна заробітна плата; рівень майнової диференціації (розрив між доходами 10 % найбагатших верств населення і 10 % найбідніших верств) населення; коефіцієнт концентрації доходів (індекс Джині); витрати домогосподарств на харчування, комунальні послуги та заощадження; ціни на житло; прожитковий мінімум; частка населення з доходами, нижчими за прожитковий мінімум; співвідношення середньомісячного розміру грошового доходу до прожиткового мінімуму; співвідношення середньомісячного розміру пенсій до прожиткового мінімуму; частка населення, що має доходи нижче межі бідності, встановленої на міжнародному рівні з урахуванням паритету купівельної спроможності, в сукупній чисельності населення; мінімальна зарплата; середня (медіанна) зарплата; співвідношення розміру мінімальної зарплати і середньої зарплати на одного штатного працівника (індекс Кейтца); заборгованість з зарплати; мінімальна пенсія; середня (медіанна) пенсія; співвідношення середніх зарплати і пенсії; співвідношення середньої виплати на одного безробітного і середньої зарплати; неоподатковуваний мінімум; податок на доходи фізичних осіб; сума податкових та інших пільг; рівень монетизації пільг; питома вага домогосподарств, що отримують субсидії на сплату комунальних

послуг; паритет купівельної спроможності національної валюти; сума гарантування повернення депозитів фізичних осіб з банків-банкрутів; розмір вихідної одноразової допомоги; коефіцієнт Пірсона (кореляція між розподілом населення за доходами та розподілом за кількістю накопичених ознак позбавлення); тривалість життя; середня тривалість робочого часу; рівень трудової міграції; вартісна оцінка споживчого кошика; життєвий стандарт; індекс людського розвитку (англ. The Human Development Index – HDI – середня арифметична трьох індексів: довголіття, освіченість, дохід), людський капітал на душу населення (рівень витрат держави, фірм і громадян на освіту, охорону здоров'я й інші соціальні сфери на душу населення), індекс багатомірної бідності (нестатки в здоров'ї, освіті і рівні життя), індекс глибини бідності (середнє значення доходу бідних, якого не вистачає до межі бідності, що обраховується стосовно всього населення і дозволяє оцінити, наскільки нижче доходи бідних домогосподарств відносно межі бідності), індекс гостроти бідності (ступінь відхилення доходів бідних від їх середнього значення, тобто нерівність серед самих бідних), індекс Сена (враховує одночасно дію трьох чинників: поширеності бідності, матеріальної недостатності бідних домогосподарств і рівня їх нерівності за доходами), межа злиднів.

Про рівень майнової безпеки громадян (домогосподарств) може свідчити і частка в загальній кількості населення представників середнього класу. Так, Дж. Стігліц наголошує, що історично саме середні класи були кровно зацікавлені в справедливості і рівності, відіграючи тим самим інструментальну роль в заснуванні влади закону[46].

Однак, за оцінками Credit Suisse в Україні проживає в основному бідне населення – 97,3% українців на початок нинішнього десятиріччя мали особисті активи менш ніж на 10 тис. доларів. В світі на той час були лише 23 країни, в основному з Африки, в яких частка бідних людей ще більше. Подібний рівень бідності в Європі мала лише Білорусія (табл. 1)[50].

Таблиця 1

Питома вага дорослого населення, яке має відповідні активи (без урахування нерухомості), у відсотках

Країна/Регіон	Бідні (менше 10 тис. дол.)	Середній клас (10 тис. - 100 тис. дол.)	Заможні (100 тис. - 1 млн. дол.)	Багаті (понад 1 млн. дол.)
Україна	97,3	2,4	0,2	0
Білорусія	97	3	0	0
Росія	91,2	8	0,8	0,1
Казахстан	90,7	8,6	0,7	0,1
Африка	92,7	6,8	0,5	0
Азія	71,2	19,5	8,8	0,5
Світ	69,3	22,5	7,5	0,6
Латинська Америка	64,6	32,2	3,1	0,1
Європа	47	28,9	22,6	1,6
Північна Америка	31,7	33,7	30,1	4,5

Джерело: [57].

Україна за рівнем купівельної спроможності населення увійшла в дев'ятку найменш заможних держав Євроконтиненту, які могли витратити 2013 р. менше €3,2 тис. Про це йшлося в дослідженні міжнародної компанії GFK, яка проаналізувала можливі витрати в цьому році в 42 європейських країнах.

Аналітики компанії підраховали, що в середньому кожен громадянин з цих держав витратить в 2013 р. на оплату товарів і послуг €12,8 тис., в той час, як українці та жителі ще восьми держав, серед яких Білорусь і член Євросоюзу Болгарія, менше 25% цієї суми.

Найбагатшими в Європі залишаються громадяни Норвегії та Швейцарії, які можуть витратити вдвічі більшу суму, ніж в середньому європейці, а абсолютним лідером стало князівство Ліхтенштейн, жителі якого витратять в 4 рази більше.

«Загалом в руках 50% жителів аналізованих країн сконцентровано 72% європейської купівельної спроможності», – відзначає GFK[51].

Загалом у світі в 2009 р. було 1 млрд. 845 млн. представників середнього класу. Серед них 664 млн. європейців, 525 млн. – жителів Азіатсько-Тихоокеанського регіону, 338 млн. – Північної Америки, 181 млн. – Центральної і Південної Америки, 105 млн. – Середнього Сходу і Північної Африки. Очікується, що до 2020 р. до середнього класу на планеті належатиме 3,25 млрд. чол., а до 2030 – 4,88 млрд. чоловік.

При цьому кілька років тому лише 33,6% (а сьогодні, на жаль, набагато менше) населення України відносять себе до представників середнього класу. В країнах Європи цей показник складає 30-50%, а в США – понад 85%. При цьому за майновим показником до середнього класу належало 8,9% українців. 48,3% представників середнього класу в Україні – це власники дрібного і середнього бізнесу, так званий «старий середній клас», а 51,7% – «новий середній клас», тобто високооплачувані фахівці, власники «культурного капіталу» у вигляді освіти і досвіду. 56,2% представників середнього класу (проти 11,7% в середньому по Україні) можуть оплатити своїм дітям якісну освіту. Саме середній клас є джерелом відтворення висококваліфікованих фахівців[41].

В Україні ж зростання номінальної середньої заробітної плати (нарахованої в розрахунку на одного штатного працівника) наприкінці 2014 р. прискорилося (до 10,4% у річному вимірі – до 4012 грн.), що пояснюється додатковими передноворічними преміями (рис. 4). Водночас зниження реальної заробітної плати (на 13,6% у річному вимірі) унаслідок посилення інфляційного тиску перевищило рівень, досягнутий під час кризи 2008 – 2009 років[22]. На початок ж 2016 р. номінальна заробітна плата зросла на 30,4%, а реальна знизилась на 9,9% (рис. 5). Розмір реальної зарплати в Україні за підсумками 2015 р. знизився до рівня 1994 р., коли наша країна переживала найбільшу кризу в своїй історії.

Рис.4. Заробітна плата, річна зміна, %

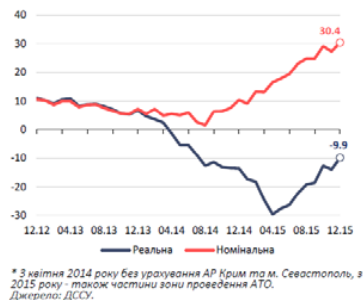

Рис.5. Заробітна плата, %

Водночас, заборгованість із виплати заробітної плати на підприємствах суттєво зросла переважно через істотну заборгованість по Донецькій та Луганській областях. Так, загальна сума боргу загалом в річному вимірі збільшилася майже втричі та станом на 1.01.2015 р. становила 2436,8 млн. грн., що негативно позначилося на споживчому попиті населення. Заборгованість за рахунок бюджетних коштів за 2014 р. також зросла та станом на 1.01.2015 р. становила 463,7 млн. грн. порівняно з 0,1 млн. грн. рік тому (рис.6)[22]. Упродовж січня 2016 р. загальна сума заборгованості з виплати заробітної плати збільшилася на 11,3%, або на 211,7 млн. грн., і на 1 лютого становила 2,092 млрд. грн.

Соціальний захист населення погіршився: індекс Кейтца¹ (рис.7) на кінець 2014 р. знизився до 30,4% (порівняно з 33,7% на кінець 2013 р.). Основними причинами такого різкого падіння були незмінні соціальні стандарти (а саме мінімальної заробітної плати – 1218 грн.) на фоні зростання середньої заробітної плати[22].

Рис.6. Заборгованість із виплати заробітної плати, млн. грн.

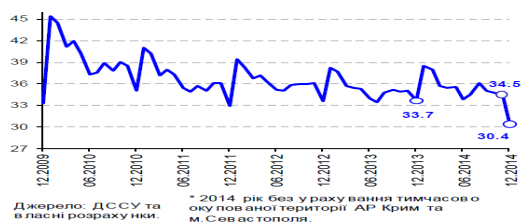

Рис.7. Індекс Кейтца в Україні, %

За 2015 р. кількість працівників, що отримують мінімальну зарплату – 1378 грн., зменшилась вдвічі – до 700 тис. чол. Середня ж номінальна зарплата штатних працівників підприємств, установ і організацій у грудні 2015 р. склала 5230 грн., що вище рівня мінімальної заробітної плати (1378 грн.).

За даними дослідження Євростату, найвища погодинна оплата праці серед країн-учасниць Євросоюзу в 2014 р. була зафіксована в Данії – €40,3, Нідерландах (€34), Фінляндії (€32,3), Австрії (€31,5) і Німеччині (€31,4). При

¹ Індекс Кейтца – співвідношення розміру мінімальної заробітної плати і середньої заробітної плати на одного штатного працівника (у країнах Західної Європи органи управління використовують як один із показників ефективності подолання бідності). Рекомендоване значення цього показника Міжнародною організацією праці становить **50%**, а Європейським Союзом – **60%**.

цьому менш за все година коштує в таких країнах, як Болгарія (€3,8), Румунія (€4,6), Литва (€6,5) і Латвія (€6,6). Що стосується України, з урахуванням середньомісячної зарплати в Україні і валютних коливань, погодинна оплата праці в Україні в 2014 р. становила близько €1,3, що майже втричі нижче, ніж в останній країні рейтингу – Болгарії.

Протягом останнього року 76% українських сімей відчули погіршення власного фінансового стану. Про це свідчить опитування соціологічної групи «Рейтинг» станом на листопад 2015 р., проведене за підтримки уряду Канади. З них 40% заявили про значне погіршення, 36% – про часткове. Про деяке покращення фінансового стану розповіли лише 2%, про значне покращення – ніхто. У 20% українців стан фінансових справ не змінився. У вересні про погіршення заявляли 79% опитаних (з них 45% – про значне), а 1% розповів про значне покращення[52].

Кабінет Міністрів затвердив бюджет Пенсійного фонду на 2016 р. з доходами і видатками в сумі 257,21 млрд. гривень. «Бюджет повністю збалансований і дає змогу забезпечити своєчасну і в повному обсязі виплату пенсій і грошової допомоги у 2016 р. У бюджеті зокрема враховано планове збільшення розміру мінімальних пенсій з 1 травня та з 1 грудня», — наголосив міністр соціальної політики Павло Розенко, нагадавши, що з 1 травня мінімальний розмір пенсії становитиме 1130 грн., а з 1 грудня – 1208. Власні надходження Пенсійного фонду становитимуть 110 млрд. грн. У бюджеті фонду на поточний рік враховано обсяг асигнувань із держбюджету на фінансування пенсійних програм на загальну суму 144,9 млрд. грн. згідно із законом про Державний бюджет на 2016 рік. Ці асигнування зокрема мають компенсувати Пенсійному фонду втрати, пов'язані зі зниженням у 2016 р. ставки єдиного соціального внеску, і покрити дефіцит бюджету Пенсійного фонду[31].

Міжнародна консалтингова компанія Knight Frank підготувала звіт «2014 Global Wealth Report», в якому йдеться, що за період з 2013 р. по 2023 р. кількість громадян, що проживають в Україні, зі статками не менше \$30 млн. збільшиться на 72% – з 339 чол. до 584. Ідентичними темпами зросте і кількість українців з капіталом понад \$100 млн. – з 174 до 300 чоловік[17].

Сьогодні ж стан майнової безпеки громадян в Україні (на початок 2016 р.) можна оцінити таким чином (табл.2).

Таблиця 2

Співвідношення порогових і фактичних показників майнової безпеки в Україні

Показник майнової безпеки громадян	Порогові значення показників	Фактичний стан на 1.01.2016 р.	Співвідношення фактичного і порогового значень*
Співвідношення розміру мінімальної заробітної плати і середньої заробітної плати на одного штатного	50-60	26,3	0,53-0,44

працівника (Індекс Кейтца), %			
Співвідношення пенсії до заробітної плати, %	40-60	31,9	0,80-0,53
Частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму, %	≤ 7	8,6 (на 1.01.2015)	0,81
Розрив між доходами 10% найдохіднішого і 10% найбіднішого населення, разів	8	6	1,33
Рівень безробіття, %	≤ 8	9,5	0,84

* співвідношення фактичного і порогового значення нормовано відносно порогового значення, яке приймається за одиницю. При цьому воно розраховується як відношення фактичного значення до порогового, якщо бажане збільшення відповідного показника майнової безпеки і навпаки, якщо бажане його зниження.

Джерело: розраховано автором

Висновки. Таким чином, стан майнової безпеки громадян в Україні (навіть за неповним переліком її компонентів) є вкрай незадовільним, що загрожує підтриманню нормальної життєдіяльності наших співвітчизників. А відтак, для виправлення існуючої ситуації необхідні розробка й реалізація обґрунтованої Стратегії соціально-економічного розвитку України, дієвих економічної і соціальної політики, які б супроводжувались вжиттям конкретних заходів з підвищення рівня доходів домогосподарств, оптимізації їх витрат, забезпечення належної якості життя, неухильного дотримання прав власності.

Література.

1. Александров, Е. Л. Меры борьбы с бедностью: зарубежный и отечественный опыт [Текст] / Е. Л. Александров, О. Е. Александрова // Фундаментальные исследования. – 2015. – № 9. – С.101-105.
2. Антонян, Ю. М. Личность преступника. Криминологическое исследование [Текст] / Ю. М. Антонян. – М. : Норма : Инфра-М, 2010. – 367 с.
3. Аристотель. Политика [Текст] / пер. с древнегреч. С. М. Роговина. – М. : РИПОЛ классик, 2010. – 592 с.
4. Аристотель. Сочинения [Текст] : в 4 т. Т. 4. — М. : Мысль, 1983. – 830 с.
5. Баланда, А. Л. Соціальні детермінанти національної безпеки України: теорія, методологія, практика [Текст] : автореф. дис. ... д-р екон. наук : 08.00.07 – демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика / Баланда А. Л. – К., 2008. – 38 с.
6. Баринов, Н. А. Доктрина имущественных потребностей и ее правовое обеспечение [Текст] // Российская юридическая доктрина в XXI веке: проблемы и пути их решения : материалы науч.-практ. конф. (3-4 октября 2001 г) / под ред. А. И. Демидова. – Саратов : СГАП, 2001. – С.181.
7. Баринов, Н. А. Размышления о предмете гражданского права [Текст] // Избранные труды. – М. : Норма-Инфра-М, 2012. – 607 с.
8. Бедность [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://encyclopaedia.big.ru/enc/liberal_arts/bednost.html
9. Бобров, Д. В. Борьба с бедностью в системе социальной политики государства [Текст] / Д. В. Бобров // Экономика и социум: современные модели развития : межвузовский сборник научных статей. – 2012. – Вып. 3. – С. 58-62.

10. В ЕС признают дискриминацию в оплате женского труда. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ukrinform.ru/rubric-world/1978017-v-es-priznaut-diskriminaciu-v-oplate-truda-zensin.html>
11. Винокуров, М. А. Обеспечение кадровой безопасности организации: криминологический аспект [Текст] / М. А. Винокуров, Н. В. Кузнецова // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2014. – № 4. – С. 54–64.
12. В октябре миллионы украинцев официально станут нищими [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.capital.ua/ru/publication/53395-v-oktyabre-milliony-ukraintsev-ofitsialno-stanut-nischimi>
13. Воронков, В. М. Типологические критерии бедности [Текст] / В. М. Воронков, Э. А. Фомин // Социологический журнал. – 1995. – № 2. – С. 57-69.
14. В падении поступлений от «заробитчан» виновата политика НБУ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.capital.ua/ru/news/43621-v-padenii-postupleniy-ot-zarobitchan-vinovata-politika-nbu>
15. Гатауллин, Р. Ф. Бедность в России: масштабы и пути преодоления [Текст] / Р. Ф. Гатауллин, В. Г. Ишмуратова. – Уфа : Восточный университет, 2006. – 104 с.
16. Гатауллин, Р. Ф. Социально-экономические проблемы сокращения бедности [Текст] / Р. Ф. Гатауллин, В. Г. Ишмуратова, Р. М. Сагатгареев. – Уфа : Академия ВЭГУ, 2009. – 136 с.
17. Губарь, Е. Кошельки потолстеют [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finclub.net/analytics/koshelki-potolsteyut.html>
18. Ишмуратова, В. Г. Обеспечение эффективной занятости как фактор борьбы с бедностью [Текст] / В. Г. Ишмуратова // Вестник Башкирского университета. – 2014. – Т. 19, № 4. – С. 1274-1278.
19. Киселева, М. Е. География бедности в США: особенности официальной и альтернативной методик измерения границ бедности [Текст] / М. Е. Киселева // Перспективы науки. – 2015. – № 5. – С. 87-92.
20. Количество желающих работать за границей украинцев растет [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.capital.ua/ru/news/43444-kolichestvo-zhelayuschikh-rabotat-za-granitsey-ukraintsev-rastet#ixzz3W2h QbRDt>
21. Маковский, М. М. Язык-миф-культура: символы жизни и жизнь символов [Текст]. – М. : Ин-т русского языка им. В.В.Виноградова, 1996. – 329 с.
22. Макроекономічний та монетарний огляд. Лютий 2015 року [Электронный ресурс]. – К. : НБУ, 2015. – Режим доступа: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14994179>
23. Максимов, С. Н. Бедность населения как угроза экономической безопасности [Текст] / С. Н. Максимов // Публичное и частное право. – 2012. – № 3. – С. 72-79.
24. Микаилов, С. М. Национальные интересы Российской Федерации в сфере обеспечения имущественной безопасности граждан и организаций [Текст] / С. М. Микаилов // Национальная безопасность и стратегическое планирование. – 2014. – № 2. – С. 22-25.
25. Микаилов, С. М. Организационно-правовые основы деятельности вневедомственной охраны при органах внутренних дел Российской Федерации по обеспечению имущественной безопасности юридических и физических лиц [Текст] : дисс. ... канд. юрид. наук / Микаилов С. М. – Москва, 2011. – 322 с.
26. Микаилов, С. М. Сервисный характер деятельности органов внутренних дел по обеспечению имущественной безопасности юридических и физических лиц [Текст] / С. М. Микаилов // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Юриспруденция. – 2010. – № 1. – С. 79-83.
27. Мотин, В. В. Развитие человеческого потенциала как инновационная составляющая повышения квалификации кадров [Текст] / В. В. Мотин // Инновации в образовании. – 2007. – № 9. – С. 56-67.

28. Нюхня, И. В. Бедность как угроза экономической безопасности государства: методические аспекты и системные реалии [Текст] / И. В. Нюхня // Социально-экономические процессы и явления. – 2015. – Т. 10, № 10. – С. 98-104.
29. Обеспечение имущественной безопасности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ddpb.su/private/page6.php>
30. Писарь, О. В. Безопасность личности: сущность и структура [Текст] / О. В. Писарь, Э. Ю. Ребрик, И. П. Татарина // Вестник НЦ БЖД. – 2013. – № 1 (15). – С. 107-114.
31. Пенсійний фонд отримав належні фінанси [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukuriel.gov.ua>
32. Пересмотренная Европейская социальная хартия [Текст]. – Страсбург, 3 мая 1996. – С. 5–9.
33. Платон. Государство. Книга 4 [Текст]. — М. : Мысль, 1998. – С. 462-482.
34. Платон. Диалоги [Текст] / пер. с древнегреч. - М. : Мысль, 1986. – 810 с.
35. Полкова, Т. В. Демографический потенциал как составляющая качества жизни [Текст] / Т. В. Полкова // Экономика региона. – 2014. – № 3. – С. 118-130.
36. Просветова, О. К. Вербализация аксиологического концепта «бедность» в рассказах О. Генри [Текст] / О. К. Просветова // Вектор науки ТГУ. – 2012. – № 1 (12). – С. 207-209.
37. Пугачева, А. С. Безопасность личности как интегративная категория [Электронный ресурс] / А. С. Пугачева, С. А. Андреева // Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 5. – Режим доступа: <http://www.science-education.ru/ru/issue/view?id=119>
38. Рампракаш, Д. Статистическое исследование бедности [Текст] : материалы совещания по статистике доходов домашних хозяйств (Женева, 14-17 марта 1994 року) / Д. Рампракаш. – Женева, 1994. – 83 с.
39. Савина, Т. Н. Развитие семейного предпринимательства как способ борьбы с бедностью [Электронный ресурс] / Т. Н. Савина, Т. В. Щанкина // Консенсус. – 2014. – № 11. – Режим доступа: <http://kontentus.ru/>
40. Сальников, В. П. Безопасность человека и преступность [Текст] : (международная научно-практическая конференция) / В. П. Сальников, Л. А. Морозова, К. Т. Ростов, Е. А. Денисов // Государство и право. – 1995. – № 12. – С. 110–111.
41. Симоненко К. Классовый выбор [Текст] / К. Симоненко, А. Гаврилюк // Инвестиционная газета. – 2013. – № 9. – С.6.
42. Сім відсотків українських емігрантів відкрили власний бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.ua/articles/life/_7-vidsotkiv-ukrayinskih-emigrantiv-vidkrili-vlasnij-biznes/683917
43. Спенсер, Г. Основания социологии [Текст] // Западно-европейская социология XIXв. – М., 1996. – С.279–332.
44. Стахов, А. И. Административно-публичное обеспечение безопасности в Российской Федерации [Текст] : монография / А. И. Стахов – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 199 с.
45. Степичева, О. А. Целевая функция и угрозы экономической безопасности личности [Текст] / О. А. Степичева, В. В. Чернова, М. А. Котельникова // Социально-экономические явления и процессы. – 2015. – Т. 10, № 2. – С. 83-89.
46. Стиглиц, Дж. Россия должна преодолеть извращения Ельцинизма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://rusref.nm.ru/st.htm>
47. Стиглиц, Дж. Цена неравенства. Чем расслоение общества грозит нашему будущему [Текст] : [пер. с англ.]. – М. : Эксмо, 2015. – 512 с.
48. Тимченко, Б. П. Вплив тіньової економіки на формування доходів населення в умовах ринкової трансформації [Текст] : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 – економічна теорія / Тимченко Б. П. – Харків, 2003. – 15 с.

49. Турбанов, А. В. Система страхования вкладов: текущее состояние и перспективы развития [Текст] / А. В. Турбанов // Деньги и кредит. – 2005. – № 9. – С. 3–7.
50. Украина построила самую успешную «африканскую» экономику Европы [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://thekievtimes.org/editors-choice/9209-ukraina-postroila-samuyu-uspeshnuyu-afrikanskuyu-ekonomiku-evropy.html>
51. Україна увійшла в девятку найменш заможних держав Євроконтиненту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/01/12/355670>.
52. Фінансовий стан 76% сімей за останній рік погіршився [Текст] : опитування // Українська правда. - 2016. - 13 січня.
53. Хатуаев, В. У. Система имущественной безопасности в России [Текст] / В. У. Хатуаев. – Воронеж : Воронежский институт МВД России, 2000. – 170 с.
54. Что доступно украинцам из потребительской корзины? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/13025-что-dostupno-ukraintsam-s-potrebitelskoj-korzinyi-infografika.htm>
55. Энциклопедический словарь [Текст] / под ред. проф. И. Е. Андриевского. – СПб., 1891. – Т. 3. – 480 с.
56. Энциклопедический словарь [Текст] / под ред. проф. И. Е. Андриевского. – СПб., 1891. – Т. 5. – 468 с.
57. Credit Suisse Global Wealth Databook 2012 [Electronic resource]. – Available at: www.credit-suisse.com/researchinstitute
58. Prahalad, C. K. The Fortune at the Bottom of the Pyramid: Upper Saddle River [Text]. – N.Y. : The Wharton School Publishing, 2006. – P. 4.
59. Woman in nontraditional work [Text]. – Washington : Gov. print. off., 1993. – III. Ser. 117. – P. 26.

Стаття надійшла до редакції 04.05.2016

© Барановський О. І.

References.

1. Aleksandrov, E. L., & Aleksandrova, O. E. (2015). Mery borby s bednostiu: zarubezhnyi i otechestvennyi opyt. *Fundamentalnye issledovaniia*, 9, 101-105.
2. Antonian, Yu. M. (2010). *Lichnost prestupnika. Kriminologo-psykhologicheskoe issledovanie*. Moskva: Norma: Infra-M.
3. Aristotel. (2010). *Politika*. Moskva: RIPOL classic.
4. Aristotel. (1983). *Sochineniia*. Moskva: Mysl.
5. Balanda, A. L. (2008). *Sotsialni determinanty natsionalnoi bezpeky Ukrainy: teoriia, metodologii, praktyka*: avtoref. dys. Dr. ekonom. nauk: 08.00.07. Kyiv.
6. Barinov, N. A. (2001, October). Doktrina imushchestvennykh potrebnosti i yee pravovoe obespechenie. *Rossiyskaia yuridicheskaia doktrina v XXI veke: problemy i puti ikh resheniia*. Saratov: SGAP, 181.
7. Barinov, N. A. (2012). *Razmyshlenia o predmete grazhdanskogo prava. Izbrannye trudy*. Moskva: Norma-Infra-M.
8. *Bednost*. Available at: http://encyclopedia.big.ru/enc/liberal_arts/bednost.html
9. Bobrov, D. V. (2012). Borba s bednostiu v sisteme socialnoi politiki gosudarstva. *Ekonomika i sotsium. Sovremennye modeli razvitiia*, 3, 58-62.
10. *V ES priznaiut diskriminatsiiu v oplate zhenskogo truda*. Available at <http://www.ukrinform.ru/rubric-world/1978017-v-es-priznaut-diskriminatsiiu-v-oplate-truda-zensin.html>
11. Vinokurov, M. A., & Kuznetsova, N. V. (2014). Obespechenie kadrovoi bezopasnosti organizatsii: kriminologicheskii aspekt. *Kriminologicheskii zhurnal Baikalskogo gosudarstvennogo universiteta ekonomiki i prava*, 4, 54–64.
12. *V oktiabre milliony ukraintsev ofitsialno stanut nischimi*. Available at: <http://www.capital.ua/ru/publication/53395-v-oktyabre-milliony-ukraintsev-ofitsialno-stanut-nischimi>

13. Voronkov, V. M., & Fomin, E. A. (1995). Tipologicheskie kriterii bednosti. *Sotsiologicheskii zhurnal*, 2, 57-69.
14. *V padenii postupleniy ot zarobitchan vinovata politika NBU*. Available at: <http://www.capital.ua/ru/news/43621-v-padenii-postupleniy-ot-zarobitchan-vinovata-politika-nbu>
15. Gataullin, R. F., & Ishmuratova, V. G. (2006). *Bednost v Rossii: mashtaby i puti preodoleniia*. Ufa: Vostochnyi universitet.
16. Gataullin, R. F., Ishmuratova, V. G., & Sagatgareev, R. M. (2009). *Sotsialno-ekonomicheskie problemy sokrashcheniia bednosti*. Ufa: Academia VEGU.
17. Gubar, E. *Koshelki potolsteiut*. Available at: <http://finclub.net/analytics/koshelki-potolsteiut.html>
18. Ishmuratova, V. G. (2014). Obespechenie effektivnoi zaniatosti kak factor borby s bednostiu. *Vestnik Bashkirskogo universita*, 19 (4), 1274-1278.
19. Kisileva, M. E. (2015). Geografiia bednosti v SSHA: osobennosti ofitsialnoi i alternativnoi metodik izmereniia granits bednosti. *Perspektivy nauki*, 5, 87-92.
20. *Kolichestvo zhelayuschikh rabotat za granitsej ukrainsev rastet*. Available at: <http://www.capital.ua/ru/news/43444-kolichestvo-zhelayuschikh-rabotat-za-granitsey-ukrainsev-rastet#ixzz3W2hQbRDr>
21. Makovskyi, M. M. (1996). *Yazyk-mif-kultura: simvoly zhizni i zhizn simvolov*. Moskva: Institut russkogo yazyka imeni V. V. Vinogradova.
22. *Makroekonomichnyi ta monetarnyi ogliad*. (2015, February). Available at: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=14994179>
23. Maksimov, S. N. (2012). Bednost naseleniia kak ugroza ekonomicheskoi bezopasnosti. *Publichnoe i chastnoe pravo*, 3, 72-79.
24. Mikailov, S. M. (2014). Natsionalnye interesy Rossiiskoi Federatsii v sfere obespecheniia imushchestvennoi bezopasnosti grazhdan i organizatsii. *Natsionalnaia besopaznost i strategicheskoe planirovanie*, 2, 22-25.
25. Mikailov, S. M. (2011). *Organizatsionno-pravovye osnovy deiatelnosti vnevedomstvennoi ohrany pri organah vnutrennikh del Russiiskoi Federatsii po obespecheniiu bezopasnosti iuridicheskikh i fizicheskikh lits*. dis. kand. jurid. nauk. Moskva, 322.
26. Mikailov, S. M. (2010). Servisnyi kharakter deiatelnosti organov vnutrennikh del po obespecheniiu imushchestvennoi bezopasnosti iuridicheskikh i fizicheskikh lits. *Vestnik Moskovskogo gosudarstvennogo oblastnogo universiteta. Seriya: yurisprudentsiia*, 1, 79-83.
27. Motin, V. V. (2007). Razvitie chelovecheskogo potentsiala kak innovatsionnaia sostavliaiushchaia povysheniia kvalifikatsii kadrov. *Innovatsii v obrazovanii*, 9, 56-67.
28. Nuikhnia, I. V. (2015). Bednost kak ugroza ekonomicheskoi bezopasnosti gosudarstva: metodicheskie aspekty i systemnye realii. *Sotsialno-ekonomicheskie protsessy i yavleniia*, 10 (10), 98-104.
29. *Obespechenie imushchestvennoi bezopasnosti*. Available at: <http://ddpb.su/private/page6.php>
30. Pizar, O. V., Rebrik, E. Y., & Tatarinova, I. P. (2013). Bezopasnost lichnosti: sushnost i struktura. *Vestnik NTS BZHD*, 1 (15), 107-114.
31. *Pensiinyi fond otrymav nalezhni finansy*. Available at: <http://www.ukurier.gov.ua>
32. *Reconsidered European social charter*. (1996, May). Stratsburg, p. 5-9.
33. Platon. (1998). *Gosudarstvo*. Moskva: Mysl, 4, p.462-482.
34. Platon. *Dialogi*. (1986). Moskva: Mysl.
35. Polkova, T. V. (2014). Demograficheskii potentsal kak sostavliaiushchaia kachestva zhizni. *Ekonomika regiona*, 3, 118-130.
36. Prosvetova, O. K. (2012). Verbalizatsiia aksiologicheskogo kontcepta "bednost" v rasskazakh O. Genry. *Vektor nauki TGU*, 1(12), 207-209.
37. Pugacheva, A. S., & Andreeva, S. A. (2014). Bezopasnost lichnosti kak integrativnaia kategoriia. *Sovremennye problemy nauki i obrazovaniia*, 5. Available at: <http://www.science-education.ru/ru/issue/view?id=119>

38. Ramprakash, D. (1994, March). Statisticheskoe issledovanie bednosti. *Materialy soveshchaniia po statistike dokhodov domashnikh khoziaistv*. Zheneva, 83 p.
39. Savina, T. N., & Shchankina, T. V. (2014). Razvitie semeinogo predprinimatelstva kak sposob borby s bednostiu. *Kontsensensus, 11*. Available at: <http://kontentus.ru/>
40. Salnikov, V. P., Morozova, L. A., Rostov, K. T., & Denisov, E. A. (1995). Bezopasnost cheloveka i prestupnost. *Gosudarstvo i pravo, 12*, 110–111.
41. Simonenko, K., & Gavriluk, A. (2013). Klassovyi vybor. *Investitsionnaia gazeta, 9*, 6.
42. Sim vidsotkiv ukrainskykh emigrantiv vidkrili vlasnyi biznes. Available at: http://gazeta.ua/articles/life/_7-vidsotkiv-ukrayinskih-emigrantiv-vidkrili-vlasnij-biznes/683917
43. Spenser, G. Osnovaniia sotsiologii. (1996). *Zapadno-yevropeiskaia sotsiologiiia XIX veka*, 279–332.
44. Stakhov, A. I. (2006). *Administrativno-publichnoe obespechenie bezopasnosti v Rossiyskoi Federatsii*. Moskva: Yuniti-Dana.
45. Stepicheva, O. A., Chernova, V. V., & Kotelnikova, M. A. (2015). *Sotsialno-ekonomicheskie yavleniia i protsessy, 10 (2)*, 83-89.
46. Stiglitz, Dzh. *Rossia dolzhna preodolet izvrashcheniia Eltsinizma*. Available at: <http://rusref.nm.ru/st.htm>
47. Stiglitz, Dzh. (2015). *Tsena neravenstva. Chem rassloenie obshestva grozit nashemu budushchemu*. Moskva: Eksmo.
48. Timchenko, B. P. *Vplyv tinovoi ekonomiky na formuvannia dokhodiv naselennia v umovah rynkovoi transformatsii*: avtoref. dys. kand. ekon. nauk: 8.01.01. Kharkiv, 2003. – 15 p.
49. Turbanov, A. V. (2005). Sistema strahovaniia vkladov: tekushchee sostoianie i perspektivy razvitiia. *Dengi i kredit, 9*, 3–7.
50. *Ukraina postroila samuiu uspeshnyiu "afrikanskuiu" ekonomiku Yevropy* Available at: <http://thekievtimes.org/editors-choice/9209-ukraina-postroila-samuyu-uspeshnuyu-afrikanskuyu-ekonomiku-evropy.html>
51. *Ukraina uviishla v deviatku naymesh zamozhnykh derzhav Yevrokontynentu*. Available at: <http://www.epravda.com.ua/news/2013/01/12/355670>.
52. Finansovyi stan 76% semei za ostannii rik pohirshyvsia – opytuvannia (2016, January, 13). *Ukrainska pravda*.
53. Khatuaev, V. U. (2000). *Sistema imushchestvennoi bezopasnosti*. Voronezh: Voronezhskiy institute MVD Rossii.
54. *Chto dostupno ukrainsam s potrebitelskoi korziny?* Available at: <http://finance.obozrevatel.com/business-and-finance/13025-chto-dostupno-ukrainsam-s-potrebitelskoj-korzinyi-infografika.htm>
55. Andrievskiy, I. E. (1891). *Entsiklopedicheskiy slovar*. Sankt Peterburg, 3, 480
56. Andrievskiy, I. E. (1891). *Entsiklopedicheskiy slovar*. Sankt Peterburg, 5, 468 p.
57. *Credit Suisse Global Wealth Databook 2012*. Available at <http://www.credit-suisse.com/researchinstitute>
58. Prahalad, C. K. (2006). *The Fortune at the Bottom of the Pyramid: Upper Saddle River*. New-York: The Wharton School Publishing, 2006.
59. *Woman in nontraditional work*. (1993). Washington: Gov. print. Off.

Received 04.05.2016

© Baranovskyi O. I.